شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۸۴۱-۹۲-۲
شماره کتابشناسی ملی : ۴۱۱۹۷۶۳
عنوان و نام پدیدآور : نامهٔ پایداری ۵: مجموعهٔ مقالات پنجمین کنگرهٔ سراسری ادبیّات پایداری/به کوشش احمد امیری‌خراسانی ؛ [به سفارش] ادارهٔ کلّ حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدّس استان کرمان، دانشگاه شهید باهنر.
مشخصات نشر : کرمان: انتشارات گرا، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری : ۸۵۰ ص.: جدول ،نمودار .
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- ادبیات و جنگ
موضوع : جنگ و ادبیات -- کنگره‌ها
موضوع : شهادت در ادبیات
موضوع : ادبیات شیعه -- تاریخ و نقد
موضوع : ادبیات فارسی -- تاریخ و نقد
رده بندی دیویی : ۸فا۰/۸۳۵۸
رده بندی کنگره : PIR۳۵۳۳/ج۹ک۹ ۱۳۹۳
شناسه افزوده : امیری خراسانی، احمد، ۱۳۳۷ -
سرشناسه : کنگرهٔ سراسری ادبیّات پایداری (پنجمین : ۱۳۹۳ : کرمان)
شناسه افزوده : بنیاد حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدّس. ادارهٔ کلّ حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدّس استان کرمان
شناسه افزوده : دانشگاه شهید باهنر کرمان
وضعیت فهرست نویسی : فیپا

شناخت و بررسی ارتباط میان ادبیّات پایداری و حماسه در بخش حماسی شاهنامه فردوسی

احمد فروزانفر*
فریده داوودی مقدّم **
زهرا عسکری ***

چکیده

ادبیّات پایداری در ایران، از دیر باز با تجلّی در انواع ادبی شعر و نثر فارسی، نقش مؤثّری را در بیان و القای مفاهیم مقاومتی، ایفا کرده است و با تجلّی در روح آثار حماسی، تعلیمی و یا حتّی عرفانی، گزارشگر مبارزه و پایداری نیروهای خیر و مینوی در برابر نیروهای متجاوز و اهریمنی می‌باشد. در این میان، حماسه بعنوان یکی از انواع شاخص ادبی در ادبیّات کلاسیک فارسی، شرح مفصّل تری از داستان نبرد خیر و شرّی است که به چاشنی اغراق، خیال و اسطوره، مزیّن شده است. با توجّه به ضرورت تکمیل مباحث نظری در باب ادبیّات پایداری در ایران و اهمیّت شناخت ارتباط و حضور آن در انواع ادبی، با بررسی ارتباط میان ادبیّات پایداری و حماسه در بخش میانی شاهنامهٔ فردوسی، می‌توان دریافت که رابطه ای معنادار میان این اثر و ادبیّات پایداری برقرار می‌باشد. از منظر اشتراکاتی چون: تعاریف، ایفای نقشِ یکسان شخصیّت‌ها و قهرمانان، برخورداری از جوهرهٔ اعتراض، همسانیِ موضوعی، مضمونی و نیز هدف و تأثیر یکسان. در این رابطه، حماسه بعنوان ابزاری برای بیان این نوع از مضامین، زیر مجموعهٔ ادبیّات پایداری محسوب می‌شود و قطعیّت و کلیّت در مواردی چون: قدمت،مضمون،موضوع، تأثیر و انواع، از آنِ ادبیّات پایداری است.

واژه های کلیدی: ادبیّات پایداری،انواع ادبی، حماسه، شاهنامه،فردوسی

* استادیار زبان و ادبیّات فارسی دانشگاه شاهد ..
** استادیار زبان و ادبیّات فارسی دانشگاه شاهد
*** کارشناسی ارشد ادبیّات مقاومت دانشگاه شاهد(zasgari۱۹۹@gmail.com).

۱-مقدّمه

ادبیّات پایداری، با رسالتی عظیم نسبت به سایر انواع ادبی، همواره با دو رویکرد مردم گرایی و عدالت طلبی، بیانگر واقعیّت هایی مستند از تاریخ است که با بهره گیری از قالب شعر و ادب، ستایشگر حکومت‌های مبارز و مدافع بوده و مخلوق ذهن و قلمی حقیقت نگار و آزاده است که بیانگر رشادت‌ها وجان فشانی‌های یک قوم و یا یک ملّت در برابر نیروهای متجاوز می‌باشد؛ امّا این تمام هدف از آفرینش این نوع ادبی نیست بلکه، ادبیّات پایداری در راستای اهداف والای خویش، در سطحی فراتر از گزارش، با حفظ و اشاعهٔ این آثار، به دنبال تأثیر گذاری بر مخاطب است و در پی آن است تا علاوه بر بیان موضع خویش، مردم و در نهایت جامعه را به تلاش و مبارزه دعوت کند، کارکرد شاخصی که از ماهیّت حماسه نیز به دور نیست؛ زیرا حماسه نیز در بطن بیان افتخارات یک قوم، در رسالتی اصیل در پی تأثیرگذاری بر مردمان خویش در تمامی اعصار است که این تأثیر، صرفاً محدود به زمان آفرینش آن نیست و دارای کارکرد و اثر بخشی وسیع تری است که حتّی گاه با گذشت روزگاران دراز نیز، به سبب برخورداری از عنصر التذاد ادبی، مایهٔ مباهات ملّت هاست و در عین تصویر گری تاریخ نخستین ملّت ها، علاوه بر بیان اصالت و کهنگی فرهنگی، نشانی است از اوصاف اخلاقی ملّت‌های مدافع و مبارز تاریخ.

آثاری از این دست، ضمن بیان این مطلب که هر ملّتی که صاحب حماسه است، ملّتی کهن و دیرپاست، این نکته را نیز یادآور می‌شود که روح حماسه در منش‌های پهلوانی و جوانمردی افراد یک قوم، امکان حضور و بروز می‌یابد و از سرگذشت ملّتی فرهیخته حکایت دارد که از اندیشهٔ تجاوز و چپاول به دور بوده و با اندیشهٔ غارت سایر ملّت‌ها بیگانه است. با این اوصاف و نیاز ملّت‌های معاصر، در معرّفی خود به سایر ملّت‌ها با اندوخته‌های تاریخی خود، می‌توان با ابزاری چون شاهنامه، شکوه باستانی ایرانیان را به جهانیان معرّفی کرد. از این روی در این پژوهش به دنبال آنیم تا تصویر گر رابطه ای متقن و معنادار در میان این دو مقوله باشیم.

۱-۱- بیان مسأله

سرشت ذاتی هنر و ادبیّات، خود خالق روح پایداری و مقاومت است، زیرا ادبیّات در این مفهوم، عنوانی صرفاً خاص نیست که پس از پایان مقاومت‌های یک ملّت، روایت گونه از زبان شاعری گزارش شود؛ زیرا در این دایره، ادبیّات، به منزلهٔ حُسن ختام وقایع نیست، بلکه از آغاز، همپای مردم آن روزگار در فضای وقایع و رویدادهای جامعه تنفّس می کند و ابزاری است برای مقاومت در برابر هر آن چه در مقابل آزادی و عدالت، صف آرایی نموده است که در این میان؛ حماسه نیز، ابزاری است برای پوشاندن عجز آدمی در برابر قهرطبیعت و بی عدالتی ها، که با بزرگنمایی شرح مقاومت‌ها و رشادت‌های بهترین مردمان زمانهٔ خویش، به دنبال انعکاس و ابقای مبارزات و رشادت‌های خویش است. از این روی، بخش حماسی داستان‌های پهلوانی شاهنامه به سبب برخورداری از روح حماسه، محدودهٔ پژوهش قرار گرفته است که با قیام کاوه و ورود پهلوانان به شاهنامه آغاز می گردد و با داستان